

Skolen som dannelsesinstitution

Ove Korsgaard

Professor emeritus

DOU, Aarhus Universitet

Knud Heinesen: Samfundets trosbekendelse

Skolens formål er udtryk for, "hvilke væsentlige værdier, der skønnes at have almindelig tilslutning i befolkningen. Folkeskolens formålsparagraf bliver dermed samfundets trosbekendelse til fælles værdier".

Folkeskoleloven af 1814

"at danne dem (børnene) til gode og retskafne mennesker,
(...) at bibringe dem kundskaber og færdigheder,
der er dem nødvendige for at blive nyttige borgere i staten."

Folkeskoleloven af 1899 Det Sthyrskke Cirkulære 1900

”Sproglig dannelse er prøvestenen for åndsdannelse i almindelighed. Dygtighed i modersmålets behandling er ikke en isoleret færdighed, men et udtryk for åndslivets udvikling. Der bør derfor lægges ganske særlig vægt på danskundervisningen i skolen. Ikke blot i de til denne undervisning særlig bestemte timer, men i alle timer og i alle fag bør man have øje for udviklingen af børnenes sproglige dannelse.”

Folkeskoleloven af 1937-1941

1937: ”Folkeskolens formål er at fremme og udvikle børnenes anlæg og evner, at styrke deres karakter og give dem nyttige kundskaber.”.

1941: ”Den (skolen) bør udvikle og styrke børnenes sans for de etiske og kristelige værdier, give dem ærbødighed for menneskelivet og for naturen, kærlighed til hjemmet og vort folk og land, respekt for andres meninger, (...) Skolen må således bidrage til at give børnene idealer, hjælpe dem til at sætte sig mål i livet, øge deres respekt for oprigtighed i tale og adfærd og styrke deres pligtfølelse. Gennem sund disciplin læres god opførsel og udvikles sans for orden”.

Folkeskoleloven af 1975

”Folkeskolen forbereder eleverne til medleven og medbestemmelse i et demokratisk samfund og til medansvar for løsningen af fælles opgaver. Skolens undervisning og hele dagligliv må derfor bygge på åndsfrihed og demokrati”.

Knud Heinesen 2006

”I 1972 var vi havnet i en situation uden nationale fællesværdier, der kunne ”statsautoriseres” i en formålsparagraf for folkeskolen, således som man havde gjort en menneskealder tidligere. Umiddelbart kunne det synes, som om et stort sammenhængende system af smukke fælles værdier var sunket i graven mellem 1937 og 1972”.

Læreplanen som genre i Danmark

Fra faghæfter med konkret kundskabsindhold

til Fælles Mål med abstrakte kompetencetermer

Ved Thomas Illum Hansen, forskningschef og leder af Center for Anvendt Skoleforskning

Dansk

Fagformål for faget dansk

Elevne skal i faget dansk fremme deres oplevelse og forståelse af litteratur og andre æstetiske tekster, fagtekster, sprog og kommunikation som kilder til udvikling af personlig og kulturel identitet. Faget skal fremme elevernes indlevelsesevne og deres æstetiske, etiske og historiske forståelse.

Stk. 2. Elevne skal i faget dansk styrke deres beherskelse af sproget og fremme deres lyst til at bruge sproget personligt og alsidigt i samspil med andre. Elevne skal udvikle en åben og analytisk indstilling til samtidens og andre perioders og kulturers udtryksformer. Elevne skal i faget dansk udvikle

deres udtryks- og læseglæde og kvalificere deres indlevelse og indsigt i litteratur og andre æstetiske tekster, fagtekster, sprog og kommunikation.

Stk. 3. Elevne skal i faget dansk have adgang til de skandinaviske sprog og det nordiske kulturfællesskab.

Kompetencemål

Kompetenceområde	Efter 2. klassetrin	Efter 4. klassetrin	Efter 6. klassetrin	Efter 9. klassetrin
Læsning	Elevne kan læse enkle tekster sikkert og bruge dem i hverdagsammenhænge	Elevne kan læse multimediale tekster med henblik på oplevelse og faglig viden	Elevne kan læse og forholde sig til tekster i faglige og offentlige sammenhænge	Elevne kan styre og regulere sin læseproces og diskutere teksters betydning i store sammenhænge
Fremstilling	Elevne kan udtrykke sig i skrift, tale, lyd og billedet i nære og velkendte situationer	Elevne kan udtrykke sig i skrift, tale, lyd og billedet i velkendte faglige situationer	Elevne kan udtrykke sig i skrift, tale, lyd og billedet i formelle situationer	Elevne kan udtrykke sig forvekslet, klart og varieret i skrift, tale, lyd og billedet i en form, der passer til genre og situation
Førforståelse	Elevne kan forholde sig til velkendte tekster gennem samtale om litteratur og andre æstetiske tekster	Elevne kan forholde sig til velkendte tekster i faget og andre liv gennem undersøgelser af litteratur og andre æstetiske tekster	Elevne kan forholde sig til almene tekster gennem systematisk undersøgelse af struktur og andre æstetiske tekster	Elevne kan forholde sig til kultur, identitet og sprog gennem systematisk undersøgelse og diskussion af litteratur og andre æstetiske tekster
Kommunikation	Elevne kan kommunikere med opmærksomhed på sprog og relationer i nære hverdagsituationer	Elevne kan følge regler for kommunikation i overkvalificerede formelle og sociale situationer	Elevne kan kommunikere med bevidsthed om sprogets funktion i overkvalificerede formelle og sociale situationer	Elevne kan udvælge og anvende kommunikation i komplekse formelle og sociale situationer

Opmærksomhedspunkter

Kompetenceområde / færdigheds- og vidensområde	Klassetrin	Opmærksomhedspunkter
Læsning / Afkodning	Efter 2. klassetrin	Elevne kan læse lydrette (fx tv, bus og sofa) og almindelige ikke-lydrette ord på to staveller (fx pige, komme)
Fremstilling / Fremstilling	Efter 2. klassetrin	Elevne kan formulere sammenhængende tekster på mindst 3 linjer i en købt teksttype
Fremstilling / Korrektur	Efter 2. klassetrin	Elevne kan stav til lydrette (fx ti, bil og kano) og almindelige ikke-lydrette ord (fx siger, dønn)
Læsning / Afkodning	Efter 4. klassetrin	Elevne kan læse tekster med et velkendt fagligt indhold med ca. 120 ord/minutter
Fremstilling / Fremstilling	Efter 4. klassetrin	Elevne kan formulere en sammenhængende tekst med en tydelig tekststruktur. Et en beretning eller en beskrivelse af et velkendt fænomen
Læsning / Tekstforståelse	Efter 6. klassetrin	Elevne kan udvalge egne forståelsesproblemer og generelle relevante spørgsmål til at arbejde med og få feedback over teksten (fx afklare uløste ord betydning, anvende praktiske modeller eller stille spørgsmål til teksten indhold)
Fremstilling / Korrektur	Efter 9. klassetrin	Elevne kan foretage basal korrektur på sprog, stavning, tegnsætning og layout

FAG

LOV

OM

FAG

Billedkunst

Biologi

Dansk

Dansk som andetspr...

Engelsk

Fransk

Fysik/kemi

Geografi

Håndværk og design

Historie

Idræt

Kristendomskundskab

Madkundskab

Matematik

Musik

Natur/teknologi

Naturfag

Samfundsfag

Skrivning

Tysk

DANSK

Læreplaner

1960

Danmark

1961

Danmark

1974

Danmark

1976

Danmark

1984

Danmark

1995

Danmark

2002

Danmark

2003

Danmark

2009

Danmark

2009

Danmark

2015

Danmark

2019

Danmark

SØGEFILTRE

Skolelov

- Alle -

1958

1975

1993

2003

2006

2014

2017

Skolesystem

- Alle -

Danmark

Minister

- Alle -

Bertel Haarder (V)

Christine Antorini (A)

Jørgen Jørgensen (B)

Merete Riisager (LA)

Ole Vig Jensen (B)

Ritt Bjerregaard (A)

Ulla Tørnæs (V)

Genretræk

Formål og værdigrundlag

Indhold og aktiviteter

Faglige forventninger

	Side
1. Indledning	7
2. Formålsbeskrivelser	
2.1. Folkeskolens formål.....	8
2.2. Fagformålet for dansk.....	8
3. Generelle synspunkter	9
4. 1. forløb (1.-2. klassesettrin)	
4.1. Elevernes møde med skolens sprog.....	14
4.2. Undervisningsdifferentiering i begynderundervisningen.....	15
4.3. Planlægning af arbejdet.....	16
4.4. Mundtligt arbejde.....	16
4.5. Læsning	17
4.6. Skriftligt arbejde.....	19
4.7. Billeder, billed-/lydmedier og drama	21
4.8. Dansk læreren i klassen.....	22
5. 2. forløb (3.-6. klassesettrin)	
5.1. Indledning.....	24
5.2. Mundtligt arbejde.....	24
5.3. Læsning	26
5.4. Skriftligt arbejde.....	28
5.5. Billeder, tegneserier, billed-/lydmedier og drama.....	31

1 Fagets formål	7
<hr/>	
2 Fælles Mål	8
Kompetencemål	8
Opmærksomhedspunkter	9
Fælles Mål efter klassesettrin	
Efter 2. klassesettrin	10
Efter 4. klassesettrin	12
Efter 6. klassesettrin	14
Efter 9. klassesettrin	16
Fælles Mål efter kompetenceområde	
Læsning	18
Fremstilling	20
Fortolkning	22
Kommunikation	24
Dansk litteraturs kanon	26

2015

Kompetencemål	Faser	Færdighedsmål	Vidensmål
Eleven kan læse enkle tekster sikkert og bruge dem i hverdagssammenhænge	1.	Eleven kan forberede læsning gennem samtale i klassen	Eleven har viden om måder til at skabe forforståelse
	2.	Eleven kan anvende enkle førlæsestrategier	Eleven har viden om enkle førlæsestrategier
Eleven kan læse multimodale tekster med henblik på oplevelse og faglig viden	3.	Eleven kan strukturere sin baggrundsviden	Eleven har viden om metoder til strukturering af viden
	4.	Eleven kan formulere enkle læseformål	Eleven har viden om oplevelseslæsning og faglig læsning
Eleven kan læse og forholde sig til tekster i faglige og offentlige sammenhænge	5.	Eleven kan orientere sig i tekstens dele	Eleven har viden om rubrikker, billeder, diagrammer og grafik
	6.	Eleven kan sammenholde teksters formål og indhold med læseformål	Eleven har viden om teksters formål og om læseformål
Eleven kan styre og regulere sin læseproces og diskutere teksters betydning i deres kontekst	7.	Eleven kan vurdere tekstens afsender og målgruppe	Eleven har viden om afsenderforhold og målgruppe
	8.	Eleven kan skaffe sig overblik over multimodale teksters opbygning	Eleven har viden om genretræk og multimodalitet
	9.	Eleven kan afgøre, hvordan en tekst skal læses	Eleven har viden om førlæsestrategier

Kompetencemål	Faser	Færdighedsmål	Vidensmål
Eleven kan læse enkle tekster sikkert og bruge dem i hverdagssammenhænge	1.	Eleven kan forberede læsning gennem samtale i klassen	Eleven har viden om måder til at skabe forforståelse
	2.	Eleven kan anvende enkle førlæsestrategier	Eleven har viden om enkle førlæsestrategier
Eleven kan læse multimodale tekster med henblik på oplevelse og faglig viden	3.	Eleven kan strukturere sin baggrundsviden	Eleven har viden om metoder til strukturering af viden
	4.	Eleven kan formulere enkle læseformål	Eleven har viden om oplevelseslæsning og faglig læsning
Eleven kan læse og forholde sig til tekster i faglige og offentlige sammenhænge	5.	Eleven kan orientere sig i tekstens dele	Eleven har viden om rubrikker, billeder, diagrammer og grafik
	6.	Eleven kan sammenholde teksters formål og indhold med læseformål	Eleven har viden om teksters formål og om læseformål
Eleven kan styre og regulere sin læseproces og diskutere teksters betydning i deres kontekst	7.	Eleven kan vurdere tekstens afsender og målgruppe	Eleven har viden om afsenderforhold og målgruppe
	8.	Eleven kan skaffe sig overblik over multimodale teksters opbygning	Eleven har viden om genretræk og multimodalitet
	9.	Eleven kan afgøre, hvordan en tekst skal læses	Eleven har viden om førlæsestrategier

Danske læreplaner fra 1960 – 1995

1. Hvad er læreplanernes sigte?

At skabe grundlag for engagerende undervisning via formålsbestemmelser, indholdsområder, vejledninger og praktiske anvisninger

2. Hvem er læreplanernes målgruppe?

I første række lærerne og dernæst skoleledelse, forvaltning og forlag

3. Hvordan er læreplanernes form?

Faghæfter med en sammenhængende fremstilling af fagets formål, indholdsområder, aktiviteter og forventninger til elevernes udvikling

4. Hvori består læreplanernes primære udfordringer?

Der mangler et systematisk grundlag for at tilrettelægge en progression i elevernes faglige og sociale udvikling

Danske læreplaner fra 2001 – 2019

1. Hvad er læreplanernes sigte?

At sikre maksimalt læringsudbytte, binde lærerne og ansvarliggøre skolelederne via tusindvis af mål (officielt 3385)

2. Hvem er læreplanernes målgruppe?

Forvaltning, producenter, skoleledelse, lærere, pædagoger, elever og forældre

3. Hvordan er læreplanernes form?

Fælles Mål med en taksonomisk fremstilling af fagets læringsmål som omdrejningspunkt for elevernes aktiviteter

4. Hvori består læreplanernes primære udfordringer?

Målhierarkiet er komplekst og omfangsrigt (måltrængsel). Dette skaber overflødige gentagelser, abstrakt indhold og mangelfuld progression.

1960-1995

Kundskabsindhold som konkrete omfangsmål for alle

Indholds-baseret progression forankret i fagets formål

Korte læreplaner og indholds-baserede læseplaner med plads til lokal fortolkning

Individualisering

Abstrahering

Centralisering

2001-2019

Læringsmål som abstrakt indhold for den enkelte

Målbaseret progression forankret i almene taksonomier

Lange læreplaner og målcentrerede læseplaner med et temmelig smalt fortolkningsrum

Hvad så nu? Hvad er der behov for?

1. En ny og klarere forståelse af, hvad en læreplan skal

Korte, engagerende og lærerhenvendte læreplaner

2. En styrket formålsbestemmelse

Skoleformål, fagformål og en kort udlægning af formålenes betydning for læreplanen

3. En kvalificering af de faglige forventninger

Færre, men pædagogisk funktionelle mål, der tydeliggør, hvad det vil sige at oplæres i og mestre en faglig praksis

4. En kvalificering af indholdskategorien

En bestemmelse af fagets overordnede indhold og kerneelementer konkretiseret med engagerende beskrivelser af eksemplarisk undervisning

5. Et ambitiøst udviklingsprogram med lærerne som primære aktører

Løbende læreplansudvikling og systematiske praksisafprøvninger med inddragelse af alle relevante aktører